

Babicz, Józef

"Sbornik nieopublikowanych materiałów A. L. Czekanowskiego. Stati o jewo naucznoj rabotie", A. L. Czekanowski, Irkutsk 1962 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/2, 317-318

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

interwencje gospodarcze, gdyż uzyskiwany na tym poziomie obraz bywał jaśniejszy i pociągał za sobą w każdym dobrze postawionym majątku zmianę pionu produkcyjnego lub jego korekty.

Wprowadzenie do opracowania R. Łukasika problematyki XIX w. nie było pociągnięciem szczęśliwym. System gospodarowania, a co za tym idzie zarządzania i rejestracji w początku tego stulecia zmieniał się z dziesięciolecia na dziesięciolecie i odmiennym warunkom odpowiadały odmiennie metody rachunkowości. Liczba polskich druków z tego okresu poważnie wzrosła (do 1850 r. było ich ok. 30) i analiza ich wymagała szerszego tła porównawczego. Charakterystyczna dla tego okresu problematyka opłacalności gospodarstwa mogłaby sama w sobie stanowić temat odrębnej pracy, a u R. Łukasika musi być tylko dodatkiem. W sumie jednak trudno mieć do autora o to poważniejsze pretensje. Nie przemijającą wartością tej publikacji pozostanie podjęcie po raz pierwszy w naszej literaturze historyczno-rolniczej takiego tematu i wyjaśnienie w oparciu o szeroką bazę źródłową wielu pojęć i problemów dotąd w badaniach historycznych prawie nie poruszanych.

Zuzanna Kosiek

A. L. Czekanowski, *Sbornik nieopublikowanych materiatow A. L. Czekanowskogo. Stati o jewo naucznoj rabotie*. Irkutskoje Knižnoje Izdatielstwo, Irkutsk 1962, s. 361.

Aleksander Czekanowski (1833—1876) należy (obok Czerskiego i Dybrowskiego) do grona tych polskich zesłańców do odległej Syberii, którzy dzięki sile woli wśród niehumanitarnych warunków i piętrzących się trudności osiągnęli wielkie naukowe cele, stając w szeregu najwybitniejszych pionierów badań dalekich i mało wówczas znanych krajów. Skazany za udział w powstaniu 1863 r. na 6 lat katorgi, już w 1870 r. otrzymuje on od Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego złoty medal za badania guberni irkuckiej, a w 5 lat później nagrodzony zostaje złotym medalem przez Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Paryżu za badania Syberii, w szczególności za przedstawioną kongresowi mapę tego obszaru. Imponujący rezultat 12-letnich wytrwałych badań na zesłaniu widoczny jest w 30 pozycjach jego prac publikowanych i w bogatych materiałach terenowych, których nie publikowana część jeszcze dziś, po stu latach, godna była wydania. Znany współczesnym uczonym wielu krajów, utrwalił Czekanowski swe imię w 27 nazwach biologicznych i geograficznych. W stulecie zesłania wybitnego Polaka syberyjska filia Akademii Nauk ZSRR wydając jego rękopisy zaznacza, że badania, których są one rezultatem, dotyczyły m.in. tego rejonu Syberii, gdzie powstaje obecnie potężna brataska elektrownia wodna i dlatego prace jego „włączają się w kompleks aktualnych badań współczesnych” (s. 3).

Wydana w Irkucku przez Instytut Geografii Syberii i Dalekiego Wschodu syberyjskiej filii AN ZSRR wartościowa dzięki źródłowemu charakterowi publikacja zawiera w pierwszej części rozprawy oceniające naukową działalność Czekanowskiego; w drugiej — spis jego nie opublikowanych materiałów; w trzeciej — wspomnienia o nim; w czwartej — materiały do jego biografii i bibliografii.

Autorzy oceniających rozpraw omówili etapy życia i działalności Czekanowskiego oraz jego badania w obszarze nadbajkalskim, nadamurskim i w Syberii północno-wschodniej (dorzecze Leny), a także przedstawili jego geologiczne odkrycia nad Leną, jego badania etnograficzne i notatki lingwistyczne oraz rękopisy o grzybach.

Zaopatrzone wstępem i przypisaniami, po raz pierwszy wydane prace Czekanowskiego dotyczą rozprzestrzenienia susłów (1851 r.), badań geologicznych nad Angarą

i występowania lazurowego kamienia. Ogłoszono też uzupełnienia dzienników ekspedycji z 1874 r. oraz listy Czekanowskiego i listy o nim.

Zawarte w IV części we fragmentach wspomnienia o Czekanowskim znane są w Polsce, jako że ich autorami są Benedykt Dybowski i Zygmunt Węgorwski. Niezmiernie cenne są natomiast materiały bio-bibliograficzne: zestawienia nazw biologicznych i geograficznych zawierających imię badacza, spis jego prac i prac o nim, spis dotyczących go materiałów archiwalnych z Irkucka, Leniנגradu i Tartu oraz krótki słownik biograficzny.

Publikacja o Czekanowskim stanowi (mimo niezbyt starannego wykorzystania polskiej literatury o nim) niezmiernie wartościową, bo źródłową pracę, która zachęca do podjęcia prac nad gruntowną monografią naukową tego badacza i podróżnika.

Józef Babicz

Kazimierz Groniowski, *Z dziejów motoryzacji*. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1963, s. 233, ilustr. 133.

Witold Rychter, *Dzieje samochodu*. Wydawnictwa Komunikacji i Łączności. Warszawa 1962, s. 342, ilustr. 289.

W krótkim po sobie czasie ukazały się na półkach księgarskich dwie prace wypełniające w znacznej mierze poważną lukę, jaka istniała w polskiej literaturze poświęconej historii techniki. W kraju, w którym kursy samochodowe kończy rocznie więcej osób, niż absolwentów opuszcza szkoły średnie, brak było jakiegokolwiek pracy omawiającej dzieje samochodu, mimo że możliwości dotarcia z tematyką historyczną do szerokiego grona czytelników są w tym zakresie bardzo duże. Obie omawiane prace na pewno pozyskają sobie odbiorców, a dobrze się stało, że odmienny sposób podejścia do tematu przyjęty przez autorów pozwoli zaspokoić ciekawość osób w różnym stopniu wprowadzonych w tajniki techniki samochodowej.

Książka Kazimierza Groniowskiego, opublikowana w serii *Z dziejów techniki* wydawanej przy współpracy Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, reprezentuje wyższy poziom naukowy, ześrodkowując uwagę na zagadnieniach konstrukcyjnych i wchodząc głęboko w techniczne rozważania szczegółowe. Sięgnąć więc po nią powinni przede wszystkim inżynierowie i technicy mechanicy, gdyż zrozumienie jej wymaga wiadomości przewyższających te, które posiada przeciętny posiadacz prawa jazdy. Znajomości przedmiotu nie zawsze przy tym towarzyszy u autora przystępność wykładu — w książce napisanej trudnym stylem zbyt wiele jest skrótów myślowych i niedopowiedzeń, zbyt wiele spraw traktowanych jest jako oczywiste i powszechnie znane.

Pojęcie motoryzacji sprowadza autor do pojazdów drogowych o napędzie spalinowym mających przeznaczenie transportowe, a jej dzieje ujmuje jako historię konstrukcji tych pojazdów, w minimalnym stopniu zajmując się ekonomiczno-społecznymi aspektami procesu motoryzacji, które znajdują odbicie tylko w luźnych impresjach umieszczonych w końcowej partii książki. Na uwagę zasługują tu jednak liczne wykresy obrazujące wzrost produkcji i stanu posiadania parku samochodowego w różnych krajach.

W pracy odczuwa się też brak wykazania współzależności postępu techniki motoryzacyjnej i postępu innych dziedzin techniki, zwłaszcza elektrotechniki i technologii mechanicznej. Nie zwrócono też uwagi na zależności odwrotne, choćby na znaczenie prac Fonda dla przemian w całości produkcji przemysłowej.